

Відповідно до додаткових прийомів та засобів, які вчитель використовуватиме на уроці-лекції, виділяємо такі види оглядової лекції, як лекція з проблемним епіграфом, з елементами бесіди, контролю, творчості та самостійної роботи учнів. Щоб ефективно донести до старшокласників той чи інший матеріал, потрібно знайти “ключі”, за влучним висловом Д.Наливайка, “підібрати ефективний методичний інструментарій”, але роботи це треба, дотримуючись доцільності, міри у використанні методичних прийомів та їх ефективності в кожному конкретному випадку, враховуючи рівень літературного розвитку, вікові та індивідуальні особливості учнів, специфіку класу та школи.

Література

1. Волошук Є. Методичний коментар до програми // Зарубіжна література. – 2001. – Червень. – №21-23. – С.6-16.
2. Мишлимович М.Я. Урок-лекція в 8-10 классах. // Література в школі.–1987.–№1.

Водяна П.М.

Миколаївський державний університет

АЗБУКА ВІРШУВАННЯ

Викладати літературу як мистецтво слова й навчальний предмет важче, ніж мову. Випускники середніх шкіл, як правило, не знають елементів теорії літератури, зокрема віршування, і – що гірше – обравши шлях філолога, не відчують потреби поглиблювати свої знання на першому курсі вузу.

Глибоко бринить таїна слова в закономірно впорядкованій звуковій формі вірша. Вражаючий зміст, емоції, почуття вбирає в себе і передає читачу, слухачеві особливий таємничо незбагненний тип мислення обдарованої Богом людини, що криється в ритмі, строфіці, римі, вірші. Велич поезії, відтворена у внутрішніх законах віршування, і робить поета великим. Вірш має різні форми, строфічні різновиди, системи віршування, способи організації ритму.

Вірш – термін, запозичений через польське посередництво з латини; своєю чергою, *versus* (від *verto* – повертаю, що споріднене з праслов'янським **verteti-*, укр. – вертати); звідси і первинне значення вірша – рядок до повороту. Це може бути рядок ритмізованого тексту (основна версифікаційна одиниця), окремий поетичний твір (форма поезії), ритмічно організована художня мова. Між прозою та поезією існує ціла низка суміжних форм. Проза може вбирати віршові тексти, поезія – прозу. Мовленнева

організація яких співвідноситься як з прозою, так і з поезією: це вірші в прозі, ритмізована проза, верлібр та ін. Доцільно зауважити словами видатного англійського поета і теоретика вірша С.Кольріджа (у праці «Літературна біографія»), що «поезія – це найкращі слова в найкращому порядку». Теорія метру і ритму привертала до себе увагу таких великих античних філософів, як Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель.

Спостереження над ритмічними формами, які було культивовано українськими віршотворцями, можна знайти ще в латинських поетиках професорів Києво-Могилянської академії – Феофана Прокоповича, Митрофана Довгалеського та ін. Відомо, що курс поетики читав Григорій Сковорода, та, на жаль, рукопис курсу не зберігся. У ХІХ – на початку ХХ ст. дослідники М.Максимович, О.Потебня, П.Сокальський, В.Перетц, Ф.Колесса, І.Франко, К.Квітка та ін. акцентували в основному на вивченні ритміки народної пісні й давньоукраїнських книжних пам'яток, а також – вірша Т.Шевченка й інших поетів з його оточення.

Науковці, зокрема А.Ткаченко, вводять термін «фольклорне віршування» замість досі вживаного – «народне віршування». «Термін фольклорне віршування фіксує увагу на уснопоетичному віршуванні, яке становить опозицію з віршуванням літературним, і це – дві підсистеми в системі віршування як такого» [2., 366]. В основі народнописаного вірша лежить мелодія та музичний ритм, бо народний вірш виконувався як спів. Про ритмічну будову українських народних пісень Філарет Колесса пише: «У народній пісні мелодія першого рядка творить наче рамку, або постійну форму, в яку відливаються всі дальші рядки й вірші однієї і тієї ж пісні...» [1., 10].

Силабіка ґрунтується на тому, що всі склади – і наголошені, і ненаголошені – мають однакову довжину, тобто читаються в розповідній манері. Стара силабіка поступилася новій, де, як зауважено в літературознавчому словнику-довіднику 1997 р., наголос припадає на клаузулу. З силабічною літературною традицією пов'язують дослідники (Ф.Колеса, П.Волинський та ін.) вірші такого типу:

<i>Вечори над полем, // вечори імлісті,</i>	11 скл.	<i>а</i>
<i>На лугах калина // мріє весен двісті.</i>	11 скл.	<i>а</i>
<i>А. Малишко</i>		

В українській літературі використовуються строфічні різновиди віршів (сонет, вінок сонетів, тріолет рондо, ронделі та ін.). Серед них є запозичені з поезії інших народів, наприклад рубаї, (слід зауважити їх велике поширення в сучасній українській поезії – М.Орест, Д.Павличко, О.Лупул, В.Мисик та ін.) поширені в арабській, тюркомовній та іраномовній літературах. Вони являють собою чотиривірш, що висловлює закінчену думку. Схеми

римування рубаї найчастіше *ааба*, трапляються й інші: *аааа*, *абаб*.

Мій храм завжди відчинений. Зайди.	а
Як будеш спраглим, дам тобі води.	а
А змерзнеш – обігрію. Та з собою	б
<i>Розпусника до храму не веди.</i>	а

Омелян Лупул

Розмір силабо-тонічного вірша визначається видом стоп, кількістю їх у рядку й назвою строфи. Розмір силабо-тонічного вірша визначається видом стоп, кількістю їх у рядку і назвою строфи. При визначенні розміру до уваги беремо основну стопу, а допоміжні рахуємо для кількості. Якщо наголошений склад в основному повторюється через непарну кількість (1, 3) ненаголошених, то це двоскладова стопа, а якщо наголошений склад в основному повторюється через парну кількість (два) ненаголошених складів, то це трискладова стопа:

Ще не вдарив мороз, а вже втомлений лист

В'яне, жовкне.

UU—/UU—/UU—/UU— — 4-стопний анапест

—U/—U — 2-стопний хорей.

Принципи ритмічної організації віршової мови в поезії різних народів різні, але спільне для всіх видів віршів те, що рядки їх є певними сумірними відтинками і свідчать про глибоку таїну Слова.

Література

1. Колеса Філарет. Шкільний співаник. – К., 1991.
2. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). – К., 1998.

Краснящих А.П.

Харьковский национальный университет

ВЕЛИКАЯ НЕМЕЦКАЯ ЛИТЕРАТУРА, ИЛИ СТРУКТУРА НОВОЙ ШКОЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ ПО ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XX ВЕКА

Новая школьная программа по зарубежной литературе, появившаяся в 2001 году, вызывает весьма неоднозначное, даже противоречивое отношение: восхищение, переходящее в возмущение. (Сразу оговорюсь: в силу профессиональных интересов и предпочтений мной будет рассмотрена ее часть, посвященная зарубежной (нерусской) литературе XX века, относящаяся к 11 классу).

Восхищение вызывают намерения авторского коллектива,